

hogy anakronisztikussá, monomániássá, saját mókuskerékében pörgő tévedéssé válna. Az időből nem futunk ki, legfeljebb az idő fut ki belőlünk, elég, ha ennyit mondunk alkalmanként a csüggedésnek. Ez esetben pedig olyan elfogultak lehetünk, amilyenek csak akarunk, minden valószínűség szerint képessé váltunk arra, hogy megfelelő módon használjuk az idő rostáját. Nem az értéket hullajtjuk ki belőle, hanem a törmeléket. Szóval jó lenne egy szabályos kritikát írni (jó lenne Mallarmét fordítani) (jó lenne az egésznek hátat fordítani), de meg sem kíséreltem. Inkább kinyitom ezt a könyvet, a Fűketrecet, amelyet *parázna seprűvel* komponált grafikák (Györgydeák György) illusztrálnak, és leülök vele ide, a főnyre. Nyilván a költészet végtelen-véges tengere hullámszik előttem, de az is lehet, hogy csak a fiatalon, tragikus hirtelenséggel eltávozott évek torlódnak hullámként egymásra. Az átkelés kérdés lehet a válaszra. Véges? Végtelen? „*Kivágom a csukott szemmel látottakat: sziget.*” Ladikkal kelni át, igen, ezt a megoldást választom, a mentőövet pedig egyszerűen felhajtóm a felhők közé. Az ezüstbicikli mellett, a szirének és szirénák hangja elenyész a „Molunati elégia” hangjaiban, és idelátszanak a kis piros buldózerek, amint egyengetik a talajt a „Négy-szögletes” előtt. „*Gólyák állnak a dombon/rajtuk égő szoknya.*” Menjünk hát, felettünk „*az égbolt fekete rozsó*”, nézzük a vidéket „*hamun innen, parázson túl*”, nézzük a hullámokat, éveket, meséket. „*~ Ez nem minden, de elég. Elég minden / Belőled ég maradok, belőlem ég ami marad.*” Igen, ennyi, miközben „*A hamuba írt egy leányt nagy varrótűvel.*” „*~ Kár, hogy megfogtál. Kék lánggal, szépen égethettük volna egymást.*” Inkább menedéket illett volna mondanom, de nem. „*Nagy füst volt a konyhában, gyorsan kivette füléből a ruhát s mint a pillangó, már le is volt vetkőzve. Kiállott a kapuba, csipőjére tette a kezét.*” Valóban, mi történt velünk? „*A királykisasszony szájában van egy tükör. Aki azt el tudja lopni, lopja csak el.*” Ladikkal kelni át a tengeren, autópályán kelni át múltból a múltba. Így lenne? „*Addig ette a lány a rózsaszínű pudingot reggelente, míg gömbölyű sáska lett belőle. Akkor kifésülte a haját, pengetni kezdte és trágár dalokat énekelt hozzá.*” Majd nézd meg, amikor megnéz a borítóról. „*Láttam a hegyeket, melyek nem hegyek már, / de hegygé lesznek újra.*” „*Jön a visító hajnal: vér áll a házhoz!*” Lapozok, lapozok, evezőtollnak vélhetném, de csak lassított felvétel egy lassított felvételtől; „*Egy alig kivehető mozdulata/új világok létrejöttét idézi elő.*” „*s mesél nekem a felröppenő kilincsről.*” „*Ki ez a nő, aki meszel bennem?*” Hogyan is áll a hátapon? „*A fűketrec: önbelélegzés a mülándság tükrében.*” Semmi cilinder, bűvészet, a mentőöv pedig odafent rekedt. Csak ráolvasás és varázslat. Ladik.

Faludi Ádám

Szomorú trópusok

Barna T. Attila:

Valami jön

Ráció Kiadó, Bp., 2005.

„A retorika radikálisan felfüggeszti a logikát, és a referenciális eltévedés szédítő lehetőségeit nyitja meg. S habár ez talán már távolabb vezet a közhasználattól, én habozás nélkül magával az irodalommal azonosítanám a nyelv retorikai, figuratív potenciálját.” Napjaink irodalomelméleti főguruinak egyike, Paul de Man írja ezt *Az olvasás allegóriái* című művében. E felfogás szerint az irodalom azért magasabb rendű minden más nyelvhasználatnál, mert figurativitása okán (nota bene: Paul de Man a figurativitás, a metaforikusság és a retorizáltság terminusait szabadon keveri) képes arra, hogy a létezés, pontosabban a létről való beszéd olyan tereit nyissa meg, amelyek a logika, a referencialitás előtt rejtve maradnak. (Hogy ezt a gazdagságot többnek érezhessük, mint zsongó lelki szöcskerétet, ahhoz, gondolom, az kell, hogy titkon bízzunk benne: a referenciális eltévedés a lét szerkezetével vág egybe. De lehet, hogy megint csak az ósdi metafizika beszél belőlem.)

Barna T. Attila nemrég megjelent harmadik verseskötetéről szólva különös jelentősége van annak, hogy a nyelv metaforikusságát szóba hozzuk. Az a szellemter, amit a költő első kötetével, a *Senkinémaságával* megidézett, éppen metaforikus bujasága, tájverseinek üde, mégis drámai emelkedettsége, képi egymásbalapoltsága révén hitette el az olvasóval, hogy nagy kezdet tanúja. Jómagam, akkor, szem előtt tartva a régi közhelyet, miszerint első kötetből nem ítélnünk, ezt éreztem. A metaforikus világ, amibe beléptem Barna T. Attila első kötetét olvasgatva, olyan útra csalogatott, amelynek ígérete ez volt: a metaforáktól a referencián át vissza a metaforákig, magasabb szinten. Ez az ív lett volna az a költői út, amely visszaigazolta volna hitemet: a költői fejlődés útja.

Izgatottan vártam hát a szerző második kötetét. Ez (*Félárbocon*) teljes csalódást hozott. Ahelyett, hogy a tájverses metaforák világát a szigorúbb gondolkodás fürdőjében kimosdatta volna magáért-valóságából, és visszavezette volna szülőföldjére, az egyre elmélyültebb képek honába, minden maradt a régiben. Maradt a régi technika: a költő a konkrét képeket áttolja figuratív önmagukba, és otthagyja őket. Megint kiderül, hogy a tó sebzett madár, az akácfa vihogó öreg, amit részeg szél ölelget, és általában minden borzong: a folyó, a dombok, a füvek. Súlyosbítják a helyzetet a kötet második felében sorakozó politikai versek, amelyeket általában ugyanaz a Trakl-féle fény permetez, mint a tájköltészeti opuszokat, ám árnyalatlanúságukkal, bántó konkrétságukkal tovább torlaszolják az utat a mélység – hogy azt ne mondjam: a költői fejlődés – előtt. Tévedés ne essék: Barna T. Attila nagyon tehetséges költő, zseniális sorai, versei van-

nak. De a tehetségnek esztétikai-erkölcsi kötelessége, hogy egyre nagyobb feladatok elé állítsa magát, máskülönben az ajándékba kapott képesség sorvadni kezd.

Félelemmel vegyes várakozással vettem hát kézbe a harmadik verseskötetemet. A könyv fedelén a szimbolista Jean Delville festménye, *A Sátán kincsei*. Ez tetszik. A borító fekete-piros-fehér. Az ősi színek. Ez is tetszik. Belelapozok. Az első versből (*Hullámok*) kiderül, hogy a part kifosztott halott, a hatyúk fásult menekültek, a fák kiáltások, a hullámok pedig eltalált katonák. A következőből (*Részeg alkonyat*) megtudjuk, hogy az alkonyat bor, ami végigömlik a tájon, a fák eszelős részegek, szerteszáll levelek pedig fényes sikolyok. És így tovább, forgolódnak a trópusok, mint a tőkés birodalmak, és csak szaggatják a világot. A legfájdalmasabb pedig az, hogy itt van minek szétszakadni. A belső tükörképekbe áttolt képek ugyanis, mielőtt némán kialsznak, olyan érzékenységről adnak hírt, ami nem adatik meg minden költőnek. Ezt az érzékenységet kellene ápolni, kiművelni, gondozni. A pusztán metaforikus képkezelési attitűd veszélye abban áll, hogy amit a szem lát, azt gondolkodás nélkül adja oda a belső szemnek. Regisztrálja, hogy az mit lát, és a két képet egymás mellé fekteti. Ez a látható valóságot megremegetti ugyan, elindítva azt valami mélyebb láthatóság felé, csak hogy oda sosem érkezik meg, mert annak az alvilágnak a kapuját a gondolat fűriái őrzik. Az ő szívüket csak a gondolat lágyítja meg. Túl kell járni az eszükön. Ott, a gondolat termeiben már szabad ellágyulni, mert a látványnak ott már van iránya.

A kötet legjobb verseit (*Valami jön, Szemek, Arcomba lámpafény*) éppen azért érzem kimagaslónak, mert lelki energiájuk könnyedén átúti a metaforikus toporgás unalmas mezejét. Ám a tendencia elszomorít; pontosabban az, hogy nincs tendencia. A kötet végére már-már zsibbasztóan üresnek érzem azt a szemhatárt, amit a – végül mechanikussá váló – metaforikus technika megnyit. Barna T. Attila nemzedékének egyik legjobb költője. Három kötete megjelent. Itt az ideje, hogy hallgasson a delphoi jósdá imperatívuszára, és végre azzá váljon, ami.

Végh Attila

HIÉL

A februári szám tartalmából:

MI TÖRTÉNIK VELÜNK? A rendszerváltozás „regénye”

ABLONCZY LÁSZLÓ, ÁCS MARGIT, ALBERT GÁBOR, ALEXA KÁROLY, BOGÁR LÁSZLÓ, BOGÁRDI SZABÓ ISTVÁN, BORBÁNDI GYULA, CSATH MAGDOLNA, CSÓRI SÁNDOR, DOBOS LÁSZLÓ, DÖBRENTAI KORNÉL, FASANG ÁRPÁD, FEKETE GYULA, KINDLER JÓZSEF, KODOLÁNYI GYULA, NAGY GÁSPÁR, N. PÁL JÓZSEF, POZSGAY IMRE, TORNAI JÓZSEF, TÓKÉCZKI LÁSZLÓ, VERES ANDRÁS *írásai*

A Babits-levelezés kritikai kiadásáról

Babits Mihály levelezése 1890–1912. I–IV. (1998–2005.)

„Rossz szokás és szórakozottság, hogy megírt leveleimet sokszor hetekig elfelejtem feladni” – írta Lukács Györgynek Babits Mihály Fogarásról 1910 decemberében. A költő önmagát rest levélírónak tartotta, édesanyja, húga, barátai valamint távolabbi ismerősei is gyakran jegyezték meg neki, hogy milyen sokára válaszolt levelükre – ha egyáltalán válaszolt. Ennek ellenére halála után mintegy tízezer darab-ból álló levéltár maradt az utókorra. Az iratok többségét Babitsnak címezték, magától a költőtől lényegesen kevesebb levél maradt fenn. Ennek oka az említett lanya választásadasi kedv mellett az, hogy a címzettek kiterjedt köre miatt sok levél elkallódott. A levelezés anyaga azonban mennyiségében így is „Goethe és Schiller, Thomas Mann, Stefan Zweig, Kazinczy Ferenc és Arany János levelezéséhez hasonlítható.”¹ Ez az óriási irattömeg a huszadik századi magyar irodalom egyik megkerülhetetlen alakjának belső és külső tükörképe. Egyszerre tájékoztat egy az otthoni környezetéből irodalmi hajlamai és alkata miatt kiszakadó fiatalemberről s az elszakadás ellenére megmaradó kapcsolatról; a „boldog békeidők” koráról és a forradalmak, háborúk szaggatta országról; egy pályakezdő költő első önálló lépéseiről és a beérkezéssel együtt járó „országos hírről”; barátságokról és kényszerű eltávolodásokról; elképzelésekről, vágyakról és műhelytitkokról. Együttal megmutatja azt is, mennyi lehetőséget rejt magában az Európában oly nagy múltra visszatekintő levél műfaja, mely a hétköznapi üzeneteinek továbbításától kezdve az érzelmi megnyilvánásokon keresztül az esztétikai elveket tárgyaló eszme-futtatásig annyi mindennek képes teret adni. 1998 óta jelennek meg a költő levelei az Eötvös Lóránd Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának Modern Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén Sipos Lajos vezetése alatt álló munkacsoport gondozásában, az iratokat feldolgozó kritikai kiadás immár a negyedik kötetnél tart.²

A kiadás hátterében – szövegekölési módszerként – ott áll a genetikus kritika elmélete, mely szakít az ultima manus elvével, célja nem egy hibáktól megtisztított („emendált”) alapszöveg, hanem egy mű alakulástörténe-

1 Sipos Lajos: A levél mint irodalomtörténet: Babits Mihály levelezése = S. L., Új klasszicizmus felé..., Bp., Argumentum K., 2002, 172.

2 Babits Mihály levelezése 1890–1906, s. a. r. Zsoldos Sándor, Bp., Historia Litteraria Alapítvány – Korona Kiadó, 1998.; Babits Mihály levelezése 1907–1909, s. a. r. Szőke Mária, Bp., Akadémiai K., 2005.; Babits Mihály levelezése 1909–1911, s. a. r. Sáli Erika, Tóth Máté, Bp., Akadémiai K., 2005.; Babits Mihály levelezése 1911–1912, s. a. r. Sáli Erika, Bp., Magyar Könyvklub, 2003.